

ДИЗАЙН

УДК 378: [37.02+74]:74-057: 711 (477)

Цитування:

Бобренко Р. В. Педагогічні принципи викладання дисциплін мистецького спрямування для майбутніх графічних дизайнерів під час воєнного стану в Україні (на прикладі НАКККІМ). *Мистецтвознавчі записки* : зб. наук. пр. 2023. Вип. 44. С. 3–10.

Бобренко Ростислав Всеволодович,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри графічного дизайну
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0001-7674-301X>
rostyslavbobrenko@gmail.com

Bobrenko R. (2023). Pedagogical Principles of Teaching Art Disciplines for Future Graphic Designers during Martial Law in Ukraine (on the Example of NACAM). *Mystetstvoznavchi zapysky*: zb. nauk. pr., 44, 3–10 [in Ukrainian].

**ПЕДАГОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН МИСТЕЦЬКОГО
СПРЯМУВАННЯ ДЛЯ МАЙБУТНІХ ГРАФІЧНИХ ДИЗАЙНЕРІВ
ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ НАКККІМ)**

Мета роботи полягає в окресленні педагогічних принципів викладання мистецьких дисциплін для здобувачів вищої освіти спеціальності графічного дизайну під час воєнного стану (на прикладі Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (НАКККІМ)). **Методологія роботи** полягає в застосуванні комплексу загальнонаукових методів, серед яких основними є: об'єктивності, функційності, порівняльного аналізу, пояснювальний, узагальнення та систематизації; спеціальних – комплекс педагогічних методів: організації навчального процесу, проблемного викладання, лекційний, дослідницький, творчий тощо. **Наукова новизна.** Уперше подані основні педагогічні принципи, на підставі яких автор викладає майбутнім графічним дизайнерам низку мистецьких дисциплін у НАКККІМ. Підґрунтям для аналізу й узагальнення виділеної проблематики стали дослідження вітчизняних науковців. При цьому розкрито понятійний апарат, юридично-нормативну базу, проаналізовано основні принципи роботи викладача в умовах воєнного стану в Україні. **Висновки.** Серед широкого діапазону педагогічних принципів викладання дисциплін мистецького спрямування для майбутніх графічних дизайнерів під час воєнного стану в Україні акцентуємо на такі, як: безпечності освітнього процесу; відповідальності здобувача за тематичний вибір, дотримання ним академічних і правових засад у творчій діяльності; узгодженість з громадянськими/ суспільними запитами; художньої оригінальності в дизайнерському проектуванні та наукової обґрунтованості в проведенні й описі академічних досліджень; партнерські умови викладач–здобувач; культурного поступу; транскордонної освіти та мультикультуралізму; професійної реалізації.

Ключові слова: дизайн, підготовка графічних дизайнерів, педагогічні принципи, мистецькі дисципліни, вища освіта під час воєнного стану.

Bobrenko Rostyslav, Ph.D. in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department of Graphic Design, National Academy of Culture and Arts Management

Pedagogical Principles of Teaching Art Disciplines for Future Graphic Designers during Martial Law in Ukraine (on the Example of NACAM)

The purpose of the paper consists in outlining the pedagogical principles of teaching art disciplines for students of higher education majoring in graphic design during martial law (on the example of the National Academy of Culture and Arts Management (NACAM)). **The research methodology** consists in the application of a complex of general scientific methods, among which the main ones are: objectivity, functionality, comparative analysis, explanatory, generalisation, and systematisation. Special methods include a complex of pedagogical methods: organisation of the educational process, problem-based teaching, lecture, research, and creative methods. **Scientific novelty of the research.** Submitted for the first time pedagogical principles are presented, on the basis of which the author teaches future graphic designers a number of artistic disciplines at NACAM. The research of domestic scholars became the basis for the analysis and generalisation of the selected issues. At the same time, the conceptual apparatus, the legal and

regulatory framework were revealed, and the main principles of the lecturer's work in the conditions of martial law in Ukraine. **Conclusions.** Among the wide range of pedagogical principles of teaching artistic disciplines for future graphic designers during the martial law in Ukraine, we emphasise: safety of the educational process; the responsibility of the student for the thematic choice, their observance of academic and legal principles in creative activity; consistency with civil/public requests; artistic originality in design and projecting and scientific validity in conducting and describing educational research; partnership conditions teacher-acquirer; cultural progress; cross-border education and multiculturalism; professional implementation.

Keywords: design, training of graphic designers, pedagogical principles, artistic disciplines, higher education during martial law.

Актуальність теми дослідження. Педагогічний процес, зокрема дизайнерська освіта, в умовах російської агресії проти України зазнає суттєвих змін: відбувається перманентне узгодження можливостей здобувачів, викладачів, навчальних закладів і вимог інституційних органів до ЗВО стосовно організації оптимального навчального процесу в умовах війни.

Майбутні графічні дизайнери потребують безпечності, оперативного зв'язку з викладачем, фахової інформації в процесі плекання їх як особистостей і професіоналів. Основними в цьому процесі це мистецькі (/художньо-орієнтовані) дисципліни, які розвивають душу та формують професійну компетентність. При цьому викладач вичленовує та впроваджує доцільні педагогічні принципи донесення змісту мистецьких дисциплін, враховуючи обставини воєнного стану.

Мета дослідження – окреслення педагогічних принципів викладання мистецьких дисциплін для здобувачів графічного дизайну під час воєнного стану (на прикладі НАКККіМ).

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематика педагогічних принципів викладання мистецьких дисциплін розглядалася в наукових працях вітчизняних дослідників у різних аспектах: мистецько-педагогічної освіти в цілому – О. Рудницька [20], Т. Стратан і О. Горбенко [21], О. Отич [8], О. Шевнюк [24] в контексті науково-методичних засад – О. Отич [7], О. Верещагіна-Білявська [1], Г. Падалка [11], Т. Турчин [22], В. Тушева [23] та ін.; організаційних питань – Г. Падалка [10] та ін.; принципів викладання мистецьких дисциплін здобувачам дизайну та художньо-технічного профілю – О. Волинська [3], В. Радкевич [19] тощо.

Виклад основного матеріалу. Нормативною базою підготовки здобувачів у вищій школі є передусім Закон України «Про вищу освіту» [12], Розпорядження Кабінету міністрів України «Про схвалення Стратегії

розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки» [16] тощо. В умовах воєнного стану додалася низка загальнодержавних нормативних документів, серед ключових такі, як: Закон України «Про правовий режим Воєнного стану» [14], наказ Міністерства освіти і науки України (МОН) «Про деякі питання організації роботи закладів фахової передвищої, вищої освіти на час воєнного стану» [13], лист «Про практику застосування трудового законодавства у галузі освіти і науки під час дії правового режиму воєнного стану» [15], лист МОН «Про функціонування галузі освіти в умовах воєнного стану» [18] та ін., а також нормативні документи окремих ЗВО стосовно регуляції освітнього процесу в цей період, наприклад, наказ «Про формат освітнього процесу в Академії у 2022-2023 н.р.» [17] тощо.

Так, відповідно до ст. 3 Закону України «Про вищу освіту» державна політика у сфері вищої освіти ґрунтується, зокрема, на принципах: «...сприяння утвердженню української національної та громадянської ідентичності, вихованню патріотизму, формуванню оборонної свідомості; <...> міжнародної інтеграції та інтеграції системи вищої освіти України у Європейській простір вищої освіти, за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи...», а також у законі акцентується на сприяння сталому розвитку суспільства, створення умов для освіти протягом життя, самостійність, незалежність і відповідальність закладу вищої освіти у прийнятті рішень стосовно розвитку академічних свобод, організації освітнього процесу та ін. з відповідними студентоцентрикованим навчанням і академічною мобільністю тощо [12].

Педагогічні принципи мистецького навчання, услід за Г. Падалкою, формуємо як основні положення, що визначають сутність, зміст, провідні вимоги до взаємодії наставника та здобувача, виконання яких передбачає досягнення результативності процесу оволодіння мистецтвом здобувачів.

При цьому принципи охоплюють узагальнені закономірності мистецького навчання [11].

Так, серед загальних принципів викладання мистецьких дисциплін виділимо (услід за дослідниками) такі, як: безпеки [8]; фундаменталізації та актуальності знань для мистецької педагогіки [19; 22]; системності та емоційної насиченості навчально-виховного процесу (цілісного й поступового заглиблення в проблему; єдність емоційного та свідомого, художнього та технічного; взаємодію відображених у змісті освіти та виховання основних компонентів соціального досвіду: художньо-естетичних знань, світоглядних уявлень, емоційно-ціннісного ставлення, художніх умінь, творчості, за Т. Турчин; науковості, єдності навчання та виховання, зв'язку теорії з практикою, систематичності, послідовності та наступності, інтеграції та диференційованого підходу до навчання, доступності, поєднання функціонального та декоративного, за В. Радкевич та ін.) [11; 19; 20; 22]; культуровідповідності та еволюційного холізму (розгляд системи художньо-естетичної освіти та виховання як соціокультурного феномену; органічне поєднання загальнолюдського, національного та регіонального компонентів освіти та виховання з безумовним пріоритетом їх національної спрямованості; узгодження освітніх і дозвілєвих заходів, гармонізація суспільних, професійнопедагогічних і сімейно-родинних виховних впливів; об'єднання простих структур у складні, де цілісність змісту мистецької освіти відображає внутрішню нерозривність її елементів у контексті культури) [19; 22; 23]; суб'єкт-суб'єктні взаємини в освітньому процесі між викладачем і здобувачем («антропологізація» за О. Верещагіною-Білявською) [1; 22]; визнання наставником індивідуальності здобувача та дбайливе ставлення до його естетично-творчих проявів (толерантне сприйняття вихованців; позитивне мислення про здобувача; опора на визнання унікальності кожного здобувача за О. Вознесенською; диференціація здобувачів на основі природовідповідності й особистісних відмінностей; «міцна психологічна основа й усвідомлення фізіологічних особливостей учнів» за Й. Ельгісером; врахування зв'язку особистості з конкретно-предметною реальністю освітнього напрямку) [8; 11; 19; 22]; варіативності в організації навчання/поліцентричної інтеграції (чим складнішу організацію має об'єкт, тим різноманітніші знання і прийоми потрібно для його вивчення,

за В. Тушевою; варіативність на основі індивідуалізації, широкої диференціації та допрофесійної спеціалізації) [20; 22; 23]; естетичної спрямованості та творчої активності (зокрема, «принцип спонукання до творчого самовираження», за О. Рудницькою; «принцип художнього переведення», за Т. Стратан, О. Горбенко; «ціннісних орієнтацій особистості в декоративно-вжитковому мистецтві, самореалізації особистості в художньо-творчій діяльності», за В. Радкевич) [11; 19; 20; 21; 22]; взаємодії різних видів мистецтв, урахування специфіки кожного з них і забезпечення користування їх мовами у навчальному процесі (поліхудожня підготовка; вивчення різних видів мистецтва на основі єдності генетичного, морфологічного, ідейно-морального й естетичного принципів; відображення в змісті художньо-естетичної освіти та виховання об'єктивно існуючих зв'язків між видами мистецтва та ін.; предметне викладання мистецьких дисциплін навколо домінантного виду мистецтва) [19; 22]; рефлексії [11]; принцип художніх аналогій [21]; спонтанності творчості; імпровізації [8; 22]; інтерактивності [22]; історизму [21], впровадження етнографічності/ народних промислів [3; 19], випереджувального підходу до професійної підготовки, наочності, наслідування в засвоєнні художнього досвіду, екологізації, єдності колективної та індивідуальної творчості [19] тощо. Спеціальні принципи залежать передусім від контексту авторських досліджень, наприклад, Т. Турчин виділяє продуктивний (створення сюжетів або інтерпретація запропонованих), виконавчий (програвання сюжету) й оформлювальний (підготовка декорацій, костюмів тощо) принципи в контексті освітньої галузі «Мистецтво» [22], О. Верещагіна-Білявська виділяє принцип flipped classroom (перевернутого класу) в контексті гуманітарної складової мистецької освіти та в процесі вивчення музично-теоретичних дисциплін [1] тощо.

Воєнний стан тлумачиться як «особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та

забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [14].

Серед основних пріоритетів під час воєнного стану в контексті освітнього процесу відзначимо передусім забезпечення захисту учасників освітнього процесу, працівників і майна закладів освіти; здійснення прийому та забезпечення евакуйованих здобувачів фахової передвищої, вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників, персоналу та членів їх сімей з інших закладів фахової передвищої та вищої освіти (відповідно ЗФПО та ЗВО), які цього потребують; моніторинг матеріально-технічної бази ЗВО, що не перебувають у зоні бойових дій, а також можливостей інтегрування їх освітніх програм з відповідними документами евакуйованих ЗВО задля забезпечення спільного освітнього процесу; забезпечення особливих умов навчання (встановлення індивідуального графіка навчання, надання академічної відпустки та ін.) для тих здобувачів освіти, які перебувають у лавах Збройних Сил України чи в підрозділах територіальної оборони, займаються волонтерською діяльністю [13; 14]. Окремі нормативні положення вказують на обмеження телекомунікаційних послуг, а також військову чи/та [додаткову] трудову повинність громадян; заборону вільно змінювати місце проживання військовозобов'язаних тощо [14; 15]; «1) інформування МОН після завершення позачергових канікул щодо організації освітнього процесу в закладах (за можливості здійснення освітнього процесу в будь-якій формі, у тому числі дистанційно); 2) оповіщення учасників освітнього процесу (адміністрації закладів освіти, науково-педагогічний, педагогічний персонал, здобувачів освіти, батьків) про дати початку, форми навчання та графік освітнього процесу...» [18]; «3. Проводити освітній процес в змішаному форматі в приміщеннях Академії тільки в межах розрахункової місткості споруд цивільного захисту, що можуть бути використані для укриття учасників освітнього процесу в разі включення сигналу «Повітряна тривога» або інших відповідних сигналів оповіщення <...> 4.1. Безумовне переривання освітнього процесу, що здійснюється в приміщеннях академії, у

разі включення сигналу «Повітряна тривога» або інших відповідних сигналів оповіщення <...> перебувати в них [у спорудах цивільного захисту] до скасування сигналу. За можливості, повністю або частково продовжити освітній процес в укритті. 4.3. Після скасування сигналу (відбою) повернутися до приміщення Академії (аудиторій за розкладом) та продовжити освітній процес з урахуванням необхідного корегування». Для здобувачів заочної форми навчання ОР «бакалавр» і «магістр», а також ОНР «доктор філософії» проводиться в дистанційному форматі відповідно до графіку освітнього процесу [17].

Керуючись нормативною базою та дотримуючись безпеки діяльності, ЗВО, що готують, зокрема графічних дизайнерів, перейшли частково чи повністю на дистанційну форму викладання, а адміністративно-педагогічні колективи деяких закладів змушені були переїхати в безпечні регіони України чи закордон. Так, ЛНУ ім. Т. Шевченка: 2022 р. «переїхав» у полтавську філію. При цьому ЗВО втрачають частину викладачів і студентів (наприклад, за словами В. Курила, ректора ЛНУ ім. Т. Шевченка, в активі лишилося бл. 75 % студентів і 85 % викладачів) [4].

Увиразнилася проблема, пов'язана з погіршенням побутових умов у навчальному процесі, зокрема на новому місці перебування ЗВО (деякі ректори-переселенці відзначають недостатню матеріальну базу), що перешкоджає наданню на належному рівні освітніх послуг здобувачам. Пристосовуючись до дистанційних умов воєнного стану, частина викладачів змушена відмовитися від інтернет-платформ, наприклад, Moodle, та перейти на Telegram або навіть Вайбер і телефонний зв'язок [4].

Серед глобалізаційних засобів, що допомагають забезпечувати безперервний навчальний процес, відзначимо гуманітарні проекти західних країн з підтримки українських викладачів і студентів мистецьких ЗВО під час воєнного стану (наприклад, *Scholars at Risk* та *ELIA*, зокрема наукової спільноти *ASP (Польща)*), що покликані надавати можливості художньої освіти студентам, з одного боку, та професійної реалізації викладачам художньо-орієнтованих дисциплін, з іншого, на базі мистецьких ЗВО країн-партнерів. Завдяки цьому від 3 березня 2022 р. «до ASP почали прибувати <...> викладачі та студенти з мистецьких

університетів Києва, Львова, Херсона, Харкова та Донецька» [9].

Так, українці, які беруть участь у цій програмі, забезпечуються матеріально та фінансово, проте найголовніше – можливість взаєморозширити професійне пізнання завдяки іншим педагогічним принципам і підходам, а також використати інноваційну базу мистецьких ЗВО зарубіжжя [9].

У НАКККіМ теж упроваджуються організаційні та педагогічні підходи, що спрямовані на безперервність навчального процесу, зокрема майбутніх графічних дизайнерів, під час воєнного стану в Україні й оптимальну адаптацію до мінливості ситуації.

Тож на підставі нагазу НАКККіМ «Про формат освітнього процесу в Академії у 2022-2023 н.р.» [17], аби охопити якомога більше коло учасників навчального процесу та забезпечити виконання освітніх програм у НАКККіМ упроваджений змішаний формат навчання. Відповідно до виділених основних завдань ми окреслимо принципи змісту освітнього процесу з мистецьких дисциплін на підставі власної практики викладання дисциплін «Візуальні комунікації» [2] «Мистецтво шрифту» [6], «Дизайн книги» та ін. [5].

Так, у вступі до дисциплін мистецького спрямування пропонується здобувачам самостійно визначитися з темами семестрового дизайн-проєкту; серед тем заохочуються соціально актуальні, зокрема відсічі українців російській агресії, що проявляє громадянську активність, стверджує патріотичність і академічну відповідальність за власний вибір і реалізацію. У процесі опрацювання вибраної теми здобувач збагачується чужим досвідом, вивчаючи прототипи, і вчиться творчо їх інтерпретувати, тим самим запобігаючи плагіату та дотримуючись нормативних засад творчості. Заразом викладач обов'язково знайомить здобувачів з юридично-правовою базою функціонування інформації. В освітньому процесі закріплюються відомі та впроваджуються нові для здобувача естетичні та наукової підходи діяльності передусім у відборі візуального матеріалу прототипів, у критеріях його оцінювання та описі з відзначенням типовості й оригінальності, недоліків і переваг чужих проєктів у висновках, а також вироблення власної творчої манери та оригінального погляду в дизайнерському проєктуванні. Викладач виступає у творчому процесі як консультант із розширення методик і технік, стимулювач творчих ідей здобувачів, тим самим забезпечує

партнерські умови для вільної, проте обґрунтованої діяльності зокрема та реалізації потенціалу здобувачів у цілому. Здобувачі в роботі з непересічними візуальними ресурсами відзначають і приймають їх значення для професії та свого естетичного світогляду, створюючи свій культурний базис і прогресивний орієнтир у подальшій діяльності, тобто, реалізуючи формулу культури: розпредметнення та опредметнення артефактів для перманентного поступу культури. Частина здобувачів, які виїхали за кордон через небезпеку для свого життя внаслідок російської збройної агресії, поєднали своє навчання в НАКККіМ з навчанням в освітніх закладах зарубіжжя, завдяки чому спостерігається транскордонність освіти з академічною віртуальною мобільністю, кроскультурним процесом і набуттям мультикультурних компетентностей. Педагогічний процес підготовки графічних дизайнерів розширюється шляхом залучення студентів до виконання індивідуальних завдань на базі зовнішніх організацій під час різних видів практики, де застосовуються, корегуються та розширюються знання та уміння з дисциплін мистецького спрямування. У такому професійному середовищі здобувач виступає претендентом на вакантні посади та демонструє потенційному працедавцю свій потенціал.

Окрім описаних принципів, ми виділили проблематику змішаного формату проведення академічних занять (позитивні та негативні аспекти) як ключового принципу освітнього процесу в умовах воєнного стану.

Серед переваг онлайнної форми виділяємо: незалежність від локації викладача та здобувачів; можливість корегувати час зустрічі зі студентами та ін.

До недоліків відносимо: нерідко відсутній або незадовільний основний засіб – інтернет; неможливість належно сконцентруватися на навчальному процесі через сторонні перешкоди (домашнє чи інше непристосоване середовище, яке відволікає); під час вимкненої камери потенційна спокуса здобувача займатися сторонніми справами; вдавана чи реальна відсутність відеозв'язку, а значить здійснюється лише вербальний контакт. Причому реальних умов викладач перевірити не може.

Серед переваг офлайнного формату як одного з двох у змішаному назвемо такі: аудиторне середовище ЗВО налаштовує учасників навчального процесу на робочий лад

(сконцентрованість і згуртованість); можливість краще сприймати широкий діапазон реакцій (вербальних і невербальних) і застосовувати завдяки цьому доцільніші методи роботи.

До недоліків офлайнного формату відзначимо: відсутність можливостей брати безпосередню участь у навчальному процесі (наприклад, волонтерська діяльність, перебування в іншому регіоні України чи за кордоном, відсутність інтернет-зв'язку та ін.), психологічне та фізичне перешкоджання йому через затяжні повітряні тривоги тощо.

Усе це покликано розширювати альтернативні варіанти навчально-методичного забезпечення дисциплін, зокрема мистецького спрямування, допомагати здобувачам, які з різних причин не можуть синхронізуватися з розкладом навчального процесу.

Наукова новизна. Уперше подані основні педагогічні принципи, на підставі яких автор викладає майбутнім графічним дизайнерам низку мистецьких дисциплін у НАКККІМ. Підґрунтям для аналізу й узагальнення виділеної проблематики стали дослідження вітчизняних науковців. При цьому розкрито понятійний апарат, юридично-нормативну базу, проаналізовано основні принципи роботи викладача в умовах воєнного стану в Україні.

Висновки. Отже, серед широкого діапазону педагогічних принципів викладання дисциплін мистецького спрямування для майбутніх графічних дизайнерів під час воєнного стану в Україні акцентуємо на такі, як: безпечності освітнього процесу; відповідальності здобувача за тематичний вибір, дотримання ним академічних і правових засад у творчій діяльності; узгодженість з громадянськими/ суспільними запитами; художньої оригінальності та наукової обґрунтованості; партнерські умови викладач–здобувач; культурного поступу; транскордонної освіти та мультикультуралізму; професійної реалізації.

Література

1. Верещагіна-Білявська О. Мистецька освіта 2020-х: виклики і пошуки відповідей (спроба культурологічного аналізу). *Теорія і практика мистецької освіти* : зб. наук. пр. Ч. II. Житомир : О.О. Євенок, 2021. С. 27–35. URL: http://eprints.zu.edu.ua/33395/1/%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82_11.pdf (дата звернення: 10.2022).
2. Візуальні комунікації : classroom. URL: <https://classroom.google.com/c/NTg0ODUxMDkyMTkx> (дата звернення: 10.2022).
3. Волинська О.С. Національний напрям художньо-проектної освіти Галичини. *Неперервна педагогічна освіта XXI століття* : зб. матеріалів XX Міжнародних педагогічно-мистецьких читань пам'яті проф. О.П. Рудницької. Вип. 6 (18). Чернівці : Букрек, 2023. С. 44–45. URL: http://ipood.com.ua/data/NDR/nonNDR_publications/2023_Rudnytska_zbirnyk.pdf (дата звернення: 10.2022).
4. Гуз Ю. Знову переміщений, але живий: воєнна історія Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. *Вокс*. 2022. URL: <http://info.luguniv.edu.ua/?p=1045> (дата звернення: 11.2022).
5. Дизайн книги : classroom. URL: <https://classroom.google.com/w/NTI2OTExMjc1/t/all> (дата звернення: 10.2023).
6. Мистецтво шрифту : classroom. URL: <https://classroom.google.com/c/NTI2OTExMzExNzYz> (дата звернення: 10.2023).
7. Отич О.М. Особливості реалізації принципів мистецької освіти у системі професійної підготовки. *Теорія і методика мистецької освіти* : зб. наук. пр. Київ, 2004. Вип. 1 (6). С. 48–54.
8. Отич О.М. Педагогіка мистецтва у системі мистецьких субдисциплін педагогіки (порівняльний аналіз концептуальних засад). *Мистецька освіта в Україні: теорія і практика = Художественное образование на Украине* [/ О.М. Отич та ін. Суми : СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2010. С. 39–71]. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/706489/1/%D0%9E%D1%82%D0%B8%D1%87%20%D0%9E..pdf> (дата звернення: 09.2023).
9. Павельчук І.А. Дизайн-освіта в Академії образотворчих мистецтв ім. Я. Матейки у Кракові в період загострення російсько-української війни 2022 року. *Інновації в архітектурі та дизайні*: зб. матеріалів I Міжнар. наук.-практ. конф., трав., 2022 р. Київ : НАОМА, 2022. С. 294–296. URL: https://drive.google.com/file/d/1_fU3AhtA1Yab6XCve2140prxkk12UizZ/view (дата звернення: 11.2022).
10. Падалка Г.М. Мистецька освіта: сучасні проблеми розвитку. *Теорія і методика мистецької освіти* : зб. наук. пр. Київ, 2009. Вип. 7 (12). Серія 14. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5722/Padalka.pdf?sequence=1&isAllowed=1> (дата звернення: 09.2023).
11. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва. Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. Київ : Освіта України, 2008. 274 с. URL: <https://studfile.net/preview/5191220/page:12/> (дата звернення: 11.2023).
12. Про вищу освіту : Закон України. *Відомості Верховної Ради*, 2014, № 37-38. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

13. Про деякі питання організації роботи закладів фахової передвищої, вищої освіти на час воєнного стану : Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.03.2022 № 235. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0235729-22#Text> (дата звернення: 11.2023).

14. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>. (дата звернення: 10.2023).

15. Про практику застосування трудового законодавства у галузі освіти і науки під час дії правового режиму воєнного стану : лист Міністерства освіти і науки України від 07.03.2022 № 1/3378-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/propraktiku-zastosuvannya-trudovogo-zakonodavstva-u-galuzi-osviti-i-nauki-pid-chas-diyi-pravovogo-rezhimu-voennogo-stanu> (дата звернення: 10.2023).

16. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки : Розпорядження Кабінету міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.2023).

17. Про формат освітнього процесу в Академії у 2022-2023 н.р. : наказ НАКККіМ від 15.08.2022 р. № 130-1-С. URL: https://nakkkim.edu.ua/images/Instytutu/Akademiia/publ_m/osv_diialnist/Nakaz_130_1_c_vid_15082022.pdf (дата звернення: 10.2023).

18. Про функціонування галузі освіти в умовах воєнного стану : лист Міністерства освіти і науки України від 01.03.2022 р. № 1/3315-22. URL: https://uon.cg.gov.ua/web_docs/2143/2022/04/docs/1_3319-22.pdf (дата звернення: 10.2023).

19. Радкевич В.О. Теоретичні і методичні засади професійного навчання у закладах профтехосвіти художнього профілю : монографія. Київ : УкрІНТЕІ, 2010. 420 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32305085.pdf> (дата звернення: 11.2023).

20. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посіб. Тернопіль : Навчальна книга–Богдан, 2005. 360 с.

21. Стратан Т.Б., Горбенко О.Б. Формування художнього сприйняття майбутніх учителів мистецьких дисциплін засобами взаємодії мистецтв. *Теорія і методика мистецької освіти* : зб. наук. пр. Київ, 2007. Вип. 4 (9). С. 148–152. Серія 14. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/850/2007_148-152.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 10.2023).

22. Турчин Т.М. Методика навчання освітньої галузі «Мистецтво»: навч.-метод. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2021. 281 с. URL: http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/2300/1/%D0%9C%D0%90%D0%9A%D0%95%D0%A2_%D0%9C%D0%98%D0%A1%D0%A2%D0%95%D0%A6%D0%A2%D0%92%D0%9E.pdf (дата звернення: 10.2023).

23. Тушева В. Зміни методологічних орієнтирів у дослідницькому пошуку в контексті

мистецької освіти. *Теорія і практика мистецької освіти* : зб. наук. пр. Ч. II. Житомир : О.О. Євенок, 2021. С. 160–168. URL: http://eprints.zu.edu.ua/33395/1/%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82_11.pdf (дата звернення: 11.2023).

24. Шевнюк О. Мистецькі дисципліни в реформаційних процесах євроінтеграції. *Імідж сучасного педагога*, 2006. № 5-6 (64-65). С. 17-19.

References

1. Vereshchahina-Bilivska, O. (2021). Art education in the 2020s: challenges and the search for answers (an attempt at cultural analysis). *Theory and practice of art education*, II, 27-35. URL: http://eprints.zu.edu.ua/33395/1/%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82_11.pdf [in Ukrainian].

2. Visual communications: classroom. (2022). URL: <https://classroom.google.com/c/NTg0ODUxMDkyMTkx> [in Ukrainian].

3. Volynska, O. S. (2023). National direction of art and project education of Galicia. *Continuing pedagogical education of the XXI century*: collection of materials of the XX International Pedagogical and Artistic Readings in memory of Prof. O. P. Rudnytska, 6(18), 44-45. URL: http://ipood.com.ua/data/NDR/nonDR_publications/2023_Rudnytska_zbirnyk.pdf [in Ukrainian].

4. Huz, Yu. (2022). Displaced again, but alive: military history of Taras Shevchenko Luhansk National University. *Voks*. URL: <http://info.luguniv.edu.ua/?p=1045> [in Ukrainian].

5. Book design: classroom. (2023). URL: <https://classroom.google.com/w/NTI2OTExMjczMjc1/t/all> [in Ukrainian].

6. The art of font: classroom. (2023). URL: <https://classroom.google.com/c/NTI2OTExMzExNzYz> [in Ukrainian].

7. Otych, O. M. (2004). Peculiarities of implementing the principles of art education in the professional training system. *Theory and Methods of Art Education*, 1 (6), 48-54 [in Ukrainian].

8. Otych, O. M. (2010). Pedagogy of art in the system of art subdisciplines of pedagogy (comparative analysis of conceptual foundations). *Art Education in Ukraine: Theory and Practice = Art Education in Ukraine*, 39-71. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/706489/1/%D0%9E%D1%82%D0%B8%D1%87%20%D0%9E..pdf> [in Ukrainian].

9. Pavelchuk, I. A. (2022). Design education at the J. Mateyki Academy of Fine Arts in Krakow during the escalation of the Russian-Ukrainian war in 2022. *Innovations in architecture and design*. Materials of the 1st International scientific and practical conference, 294-296. URL: https://drive.google.com/file/d/1_fIU3AhtA1Ya6XCve2140prxkk12UizZ/view [in Ukrainian].

10. Padalka, H. M. (2009). Art education: modern problems of development. *Theory and Methods of Art Education*, 7(12). URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5722/Padalka.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [in Ukrainian].

11. Padalka, H. M. (2008). Art pedagogy. Theory and teaching methods of artistic disciplines. Kyiv: Osvita Ukrainy. URL: <https://studfile.net/preview/5191220/page:12/> [in Ukrainian].
12. Law of Ukraine on higher education (2014). Bulletin of the Verkhovna Rada, № 37-38. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> [in Ukrainian].
13. On some issues of organising the work of professional pre-higher and higher education institutions during martial law: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine of 07.03.2022 No. 235. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0235729-22#Text> [in Ukrainian].
14. Law of Ukraine on the Legal Regime of Martial Law (2015), № 389-VIII (with amendments and additions). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>. [in Ukrainian].
15. Letter from the Ministry of Education and Science of Ukraine on the practice of applying labour legislation in the field of education and science during the legal regime of martial law from March 7 2022, № 1/3378-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-praktiku-zastosuvannya-trudovogo-zakonodavstva-u-galuzi-osviti-i-nauki-pid-chas-diyi-pravovogo-rezhimu-voyennogo-stanu> [in Ukrainian].
16. Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine on the approval of the Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022–2032 (23 February 2022), № 286-p. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
17. Order of the National Academy of Culture and Arts Management on the format of the educational process at the Academy in the 2022–2023 academic year (15 August 2022), № 130-1-C. URL: https://nakkim.edu.ua/images/Instytutu/Akademiia/publ_m/osv_diialnist/Nakaz_130_1_c_vid_15082022.pdf [in Ukrainian].
18. Letter from the Ministry of Education and Science of Ukraine on the functioning of the education sector under martial law (1 March 2022), № 1/3315-22. URL: https://uon.cg.gov.ua/web_docs/2143/2022/04/docs/1_3319-22.pdf [in Ukrainian].
19. Radkevych, V. O. (2010). Theoretical and methodical principles of professional training in institutions of professional technical education of the artistic profile. Kyiv: UkrINTEI. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32305085.pdf> [in Ukrainian].
20. Rudnytska, O. P. (2005). Pedagogy: general and artistic. Ternopil: Navchalna knyha–Bohdan [in Ukrainian].
21. Stratan, T. B. & Horbenko, O. B. (2007). Formation of artistic perception of future teachers of art disciplines by means of interaction of arts. *Theory and methodology of art education*, 4(9), 148-152. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/850/2007_148-152.pdf?sequence=1&isAllowed=y [in Ukrainian].
22. Turchyn, T. M. (2021). Teaching methodology of the educational field "Art". Nizhyn: M. Hoholya NDU. URL: http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/2300/1/%D0%9C%D0%90%D0%9A%D0%95%D0%A2_%D0%9C%D0%98%D0%A1%D0%A2%D0%95%D0%A6%D0%A2%D0%92%D0%9E.pdf [in Ukrainian].
23. Tusheva, V. (2021). Changes in methodological guidelines in research in the context of art education. *Theory and practice of art education*, part II, 160-168. URL: http://eprints.zu.edu.ua/33395/1/%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82_11.pdf [in Ukrainian].
24. Shevniuk, O. (2006). Artistic disciplines in the reformation processes of European integration. *Image of the modern teacher*, 5-6 (64-65), 17-19 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 12.10.2023
Отримано після доопрацювання 14.11.2023
Прийнято до друку 22.11.2023